

N:o 32.

Ank. till Riksd. kansli den 22 april 1890, kl. 11 f. m.

Andra Kammarens fjerde tillfälliga utskotts utlåtande n:o 8, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om utredning angående möjligheten att bereda tillfälle för mindre bemedlade att bilda egna jordbruk.

Uti motion n:o 128 har herr *E. Åkerlund* föreslagit, att Riksdagen ville hos Kongl. Maj:t anhålla, att Kongl. Maj:t täcktes låta utreda, huruvida icke genom statsmagternas försorg tillfällen kunde beredas dem bland våra mindre bemedlade och obemedlade samhällsmedlemmar, som sådant önska, att på vilkor, som gjorde det för dem möjligt, och hufvudsakligen å inom fäderneslandet ännu befintliga stora odlingsbara utmarker, bilda egna jordbruk, utan att statsverket derigenom blefve synnerligen betungadt, utan möjligen för väganläggningar och stora vattenledningar.

Motionären framhåller i motiveringen till denna sin motion: att de åtgärder för åstadkommande af allmän ålderdoms- och olycksfallsförsäkring, hvarmed man för närvarande mångenstädes sysselsätter sig, icke skola komma att uppfylla de förhoppningar, som må hända sättas till desamma, så länge invandringen till våra städer och industriella etablissemang fortgår i samma omfattning som under de senast gångna årtiondena. Konkurrensen på det industriella området hotar öfver allt att antaga en oroväckande karakter, och i Belgien, det land, der industrien i förhållande till landets folkmängd väl torde vara längst drifven, har man redan ett

sorgligt exempel på hvart det leder, då alstren af industriidkarnes arbete hafva svårt att finna afsättning och de arbetssökandes antal blir så stort, att aflöningarna kunna nedbringas till huru låga belopp som helst. Den tid lär emellertid med stora steg närma sig, då Nordamerikas och öfriga transatlantiska länders behof af arbetskrafter är fylldt, och det gäller att, innan det blir för sent, vidtagna mått och steg för att skaffa tillgång till uppehälle åt dem, hvilka ej kunna finna sitt bröd hvarken vid våra egna industriella etablissement eller genom arbete i främmande verldsdelar.

Motionären anser, att Sverige derutinnan är lyckligare stäldt än flertalet af Europas öfriga länder. Vi ega ofantliga sträckor af för odlingen tjenliga områden och vi böra begagna den utväg naturen synes hafva anvisat oss genom att söka bereda så många af våra arbetare som möjligt tillfälle att på för dem antagliga vilkor och med utsigt till erhållande af full eganderätt kunna förvärfva så pass mycket odlad jord, att de skulle kunna försörja sig och sina familjer.

Enligt motionärens tanke skulle sådan upplåtelse af jord lättast kunna låta sig verkställa derigenom att kronodomänerna, i den mån de blifva lediga från arrendatorer och sedan för kronans räkning större, icke odlingsbara skogslotter undantagits, sönderdelades i mindre gårdar, hvilka emot en på 40 à 50 år stäld afbetalning och på i öfrigt så billiga vilkor som möjligt försåldes till sådana personer, som antingen icke förut ega några hemman eller endast mycket små sådana, samt genom att hvarje år afsätta ett visst belopp att användas till inköp och sönderdelning af större enskilda egendomar, då sådana för billigt pris kunna erhållas.

De sjelfegande jordegarnes antal har hos oss på den senaste tiden haft en bestämd tendens att sjunka, och detta förhållande måste med oro betraktas af en hvar, som anser att eganderättens och ordningens säkraste värn ligger just hos vår bofasta befolkning och som dessutom förmenar, att industrien för afsättningen af sina alster är i hög grad beroende af en fast landtbefolkning.

Vid förlidet års riksdag väckte herr Åkerlund en motion i samma syfte som den nu föreliggande. Statsutskottet var med motionären enigt i fråga om önskvärdheten af att kunna bereda vårt lands mindre bemedlade befolkning tillfällen att förvärfva egna fastigheter, men afstyrkte det oaktadt motionen, bland annat under hänvisning till att man redan inslagit på den af motionären ifrågasatta vägen genom att besluta försäljning af mindre kronodomäner. Motionären protesterar nu mot att denna sistnämnda försäljning kan betraktas såsom ett steg på den af honom

ifrågasatta vägen. Den person, hvilken å offentlig auktion kan inropa ett dylikt hemman, hör i regeln icke till de fattige. Han måste nemligen under 6 års tid inbetala minst 1,000 kronor om året och måste dessutom ställa fullgod borgen för uppfyllandet af de skyldigheter han vid auktionen ikläder sig.

Enär utskottet hade erhållit kännedom om att vice häradshöfdingen G. E. Fahlerantz egnat resor, tid och omtanke på studerandet af engelska och amerikanska åtgöranden i denna rigtning, har utskottet rådgjort med honom och af herr Fahlerantz erhållit del af amerikanska Hemstadssystemet. Om detta system redogör häradshöfding Fahlerantz på följande sätt:

»Om hemstad.

Ett amerikanskt försäkringssystem och ett system att stärka särskildt den mindre jordbrukarens oberoende och befrämja landets bebyggande.

(Framställt väsentligen på grund af den eminente skriftställaren, amerikanske justitierådet Seymour D. Thompsons omfattande arbete »On Homestead and Exemption Laws»).

Hemstad, »Homestead», betyder hus och hem såsom för alla eventualiteter skyddade för dess egare och hans familj.

För att strax i början gifva en föreställning om hvad saken rör sig och huru den ses i sitt hemland, anhåller jag att få citera några yttranden derom af amerikanska domstolar och domare.

En säger: »Systemet utgår ej blott på att skydda medborgare och deras familjer från fattigdomens elände och faror, utan äfven på att omhulda och stärka hos individerna dessa känslor af upphöjdt oberoende, som äro vilkoret för fria institutioners upprätthållande.»

En annan yttrar: »Systemet syftar till allmänt väl så väl som till de enskilda medborgarnes bästa. — Och uppenbara ändamålet dermed är att tillförsäkra *en hvar* familjefader ett hem eller en bostad, som han må förkofra och göra sig behaglig, och hvarest familjen må hafva sitt skydd och lefva utom räckhåll för dessa ekonomiska olycksfall, hvilka äfven den försigtigaste och skarpsinnigaste icke alltid kan undgå.»

Systemet bringar i erinring och hvilat på samma tanke som de i vår utsökningslag förekommande bestämmelser om, att från utmätning »skola undantagas nödiga gång- och sängkläder för gäldenären, hans hustru och oförsörjda barn» samt att, der utväg till nödtorftigt uppehälle saknas, jemväl skall »af det förråd som i huset finnes undantagas hvad till underhåll för en månad tarfvas, så ock nödiga arbetsredskap eller andra lösören, dock ej öfver ett värde af sjuttiofem kronor».

Den amerikanska rätten har, af omtanke för enskildes och familjers bästa och för att i det allmännas intresse hindra att någon utaf dess medlemmar kommer samhället till last, tagit ut steget så långt, att den sätter enskilde och i främsta rummet en hvar familjefader i tillfälle att för alla olyckliga händelser tillförsäkra sig hus och hem och så mycket af fast grund ej mindre än lös egendom som dertill hörer, och som erfordras för att gifva honom själf och dem han har att sörja för en efter billiga anspråk afpassad, tryggad existens.

Upphovet till hit hörande lagstiftning torde vara att söka i den omfattande ekonomiska kris, som under åren 1837—39 drabbade den amerikanska jordbruksnäringen och bragte otalige landtmän inom Unionen till elände, men hvilken på samma gång stälde för lagstiftaren nödvändigheten att genom ett effektivt ingripande råda bot och lägga en alldeles ny grundval för en hvars sträfvanden efter oberoende och i kampen för tillvaron.

I Texas tillkom redan år 1839 en lag, som bestämde, att en lägenhet af viss storlek jemte nödiga kreatur och förråd, tillräckliga till nästa skörd, ej kunde utmätas för skuld.

En lag af 1841 för Georgien förordnade att för hvarje hvit medborgare, man eller qvinna, som hade familj att försörja, skulle från utmätning undantagas 20 acres jord jemte 5 acres* för hvarje barn under 15 år.

Sedermera har den ena staten efter den andra upptagit systemet, ehuru med större eller mindre olikheter i detaljerna. För inemot 10 år sedan var det blott 5 stater, som ej tillgodogjort sig detsamma; och i denna stund egas, enligt meddelanden från mr Thompson, lagar om hemstad af »nästan alla» Unionens 42 stater.

* En acre = 0.82 svenskt tunuland.

Systemets syfte och innehåll är genom hvad som sagts antydt.

För att emellertid med klarhet uppfatta dess betydelse torde man böra se detsamma från några särskilda synpunkter, som vid ett resonnement öfver ämnet af sig sjelft framträda.

Till en början gäller frågan: *hvilka personer kunna göra sig till godo systemet?*

I öfverensstämmelse med tanken i systemet att främst »åt familjen bereda skydd mot beroende och brist», är det uti de flesta staters lagstiftning *familjefäder* , som förutsättas såsom de, hvilka bereda sig en hemstad; dock att man under benämningen familjefäder låter ingå äfven sådana personer, som hafva hushåll tillsammans med andra anhöriga än hustru och barn och hafva att sörja för dessa anhöriga. I vissa stater tillkommer rätten en hvar, som bor inom dess område.

I en och annan stat är äfven hustru eller någon som är berättigad att framträda som hennes »next friend» (närmaste vän) berättigad att begära, att en hemstad skall afsättas — naturligtvis för familjens behof. Man och hustru kunna aldrig ega hvar sin hemstad, och öfver hufvud taget kan ingen ega mer än en.

Hvaraf består rätteligen en hemstad? Sjelfva ordet hemstad betecknar hemmet, boningshuset med omliggande mark, hvarest familjefadren och familjen uppehålla sig.

Högsta domstolen i Kalifornien definierade i en gifven dom hemstaden som »det boningshus, hvori familjen lefver, och hvad dertill vanligen och enligt sed hörer, innefattande de uthusbyggnader af hvarje slag, som äro nödiga eller nyttiga för familjens behof, jemte den mark, som brukas för ändamålet.

Maximum af område, som får upptagas såsom hemstad är, i vissa stater satt till 40 acres, i andra till 80, i Texas till 200, men allmänast till 160.

Ett yttrande af domaren Bradley i Florida belyser betydelsen af de här vid lag förekommande arealbestämmelserna. Han säger: Enligt meningen i författningen för Florida »omfattar en hemstad säkerligen mera än ett hus till tak öfver hufvudet; ty hemstaden kan omfatta ända till 160 acres af mark, hvilken rymd aldrig kan vara af nöden för nyssnämnda ändamål. Som 160 acres är den vanliga arealen för en farm i detta land (Florida), så synes andeningen af författningen vara att medgifva

såsom hemstad ett så stort område af mark med hus, som en man är van att i sin vanliga verksamhet bruka tillsammans med bostaden».

Således är det, åtminstone enligt ifrågavarande stats lagstiftning, afgjort institutets syfte att undantaga för alla ekonomiska ofall en så pass stor egendom, att, enligt de rundt omkring rådande förhållandena, en familj deraf har sin fullkomliga bergning. Och med denna uppfattning öfverensstämmer äfven ett yttrande af Nevadas högsta domstol, enligt hvilket lagens mening skulle vara att skydda en gäldenär »i åtnjutande af en billig och blygsam bostad för sin familj, tillsammans med så mycket af dertill hörande jord och hus, som kan sätta honom i stånd att bereda familjen ett anständigt underhåll».

Men hemstadsrätten gäller icke blott för landsbygden.

I stad omfattar hemstaden en byggnadstomt eller en större eller mindre del deraf med den derå uppförda bostad, hvori familjen lever, här liksom på landet med inbegrepp af tillhörande inventarier.

Alla de särskilda staternas lagstiftningar fordra obetingadt, att lägenheten i fråga brukas såsom hemstad, d. v. s. att gäldenären med familj bor på densamma. Har egaren med familj en gång verkligen öfvergifvit den för att ej mera bruka den som hemstad, eller har han skaffat sig en annan hemstad, är den förra omedelbart hemfallen under fordringsegarnes rätt. I sammanhang med det sist sagda bör framhållas, att man vill och förutsätter, att, likasom familjefadren med familj bor å den lägenhet, som besittes med hemstadsrätt, densamma i öfrigt genom ställets storlek, dess yttre beskaffenhet och antagliga värde skall lätt nog kunna igenkännas såsom egarens *hemstad*; och är grunden till denna fordran den, att man icke vill, att en person genom innehafvande af en dylik egendom skall kunna bereda sig en kredit, som han ej fått, derest det varit bekant, att egendomen var undantagen för fordringsegarnes kraf.

Men vid bestämmandet utaf begreppet hemstad tillkommer i en del stater en ytterligare fordran, nemligen att hemstaden icke får beräknas till mer än ett visst värde, hvilket är satt olika i olika stater, mellan 2,000 och 5,000 dollars. Der denna bestämmelse gäller — och sådant torde i allmänhet vara fallet beträffande hemstad i städerna — lärer egendomen, der den ej uppenbarligen i värde understiger det bestämda maximum, utan vidare gå till utmätning och försäljning för gäldenärens skulder, dervid dock det belopp, hvarför lagen högst medgifver hemstadsrätt, skall undantagas och afsättas för gäldenärens och hans familjs behof.

Det behöfver ej anmärkas, att, om en person idkar någon näring å hemstaden, om t. ex. i stad han har sin verkstad i det lilla huset eller drifver annan affär der, eller hyr ut en del deraf, en sådan omständighet icke förtager stället egenskap af hemstad, blott familjefadren och familjen verkligen också bo der.

Med afseende å förvärfvande af hemstadsrätt eller en fastighets legala utmärkande som hemstad gäller, att sådant kan ske på öfver hufvud taget tre olika sätt:

det *ena* är genom en offentlig inregistrering hos viss myndighet;

det *andra* är genom synbart besittningstagande och bruk af lägenheter;

det *tredje* är genom ett under domstolens ledning skeende formligt afsättande af hemstaden — något som dock blott eger rum i vissa af lagen angifna fall, såsom vid utmätning, konkurs etc.

Den i andra rummet omnämnda metoden, besittningstagande och bruk, är i de flesta stater det enda, som erfordras för att med laga verkan underrätta fordringsegare om det existerande förbehållet; och med afseende å jemväl de öfriga metoderna gäller, att, vare sig man inregistrerat lägenheten eller fått området utstakadt på marken, hemstadsrätten endast under den förutsättningen kan fortfarande behållas, att egaren med de sina har sitt fasta hemvist på lägenheten i fråga.

För att gifva ett prof på, huru inregistreringen af en hemstad tillgår eller hvad som ligger deruti, kan anföras, att t. ex. i Kalifornien sökanden dervid skall konstatera a) att han är en familjefader och b) att han bor på området och vill hafva det till sin hemstad samt c) aflemna värderingsinstrument och beskrifning öfver lägenheten.

I andra stater synes det blott erfordras, att sökanden hos vederbörlig registreringsmyndighet gifver tillkänna, att en viss lägenhet är eller skall vara hans hemstad.

Som den yttersta vikt fästes vid verkliga innehafvandet af den lägenhet, som någon vill hafva skyddad under hemstadsrätt, särskildt emedan man vill att en hvar skall, med iakttagande af vanlig omtänksamhet, kunna se att en egendom är egarens hemstad, bör här egnas särskild uppmärksamhet åt formen för detta innehafvande.

Egaren skall med sin familj hafva sitt stadiga hemvist på lägenheten; det förutsättes, att han och familjen der intager sina måltider och tillbringar sina nätter, samt att han i egen person framträder och anses som herren i huset.

För att vara skyddad mot en fordringsegare, som vill göra ett visst kraf gällande, erfordras att egendomen, förrän skulden uppkom, redan var begagnad som hemstad; och för att vara framgent skyddad skall egendomen äfven allt framgent vara på samma sätt begagnad. Egaren får icke på det sätt draga sig ifrån lägenheten eller öfvergifva den, att den verkligen upphör att vara hans vanliga bostad; men han är för tillgodonjutande af hemstadsrätten naturligtvis icke hindrad att vara ute på resor och i förrättningar, längre eller kortare tid, då i allt fall lägenheten i fråga är bona fide och verkligen hans hem. Han får icke behandla hemstaden som en arrendegård och låta en arrendator taga sin bostad der, medan han sjelf med familj slår sig ner på annat håll; men han är icke förhindrad att, om den verkligen bona fide är hans hemstad, tillfälligtvis öfverlåta åt annan person, om det ock vore emot hyra eller arrende, att taga egendomen i vård.

Den tanken är särskildt uttryckt i olika staters lagar i ämnet eller i domar uti tvistiga fall, att man icke medelst hemstadsinstitutionen har velat så binda egaren vid en viss bostad, att man dermed skapade ett »fängelse» för honom; och särskildt för den händelsen, att familjefadren är död och hemstaden sålunda är enkans eller barnens, har man varit mera efterlåten uti krafven på verkligt och beständigt innehaf såsom vilkor för rätten. Således om en enka för sjukdom eller för en dylik orsak på en, låt vara också ganska lång, tid med barnen lemna hemstaden, så är den dock hennes hemstad, så vidt hon har sina personliga tillhörigheter qvar der, eller har för afsigt att vända åter till lägenheten såsom till sitt hem. Äro både fader och moder döda, utöfvas för de minderåriga barnens räkning besittningsrätten genom förmyndaren, och en förmyndare kan arrendera bort lägenheten, utan att myndlingarnes rätt derigenom minskas.

Hvad beträffar *verkan af en lägenhets egenskap af hemstad*, så ligger den och dermed betydelsen af sjelfva institutet deruti, att all den egendom, lös eller fast, som innefattas i begreppet hemstad, är undantagen och oåtkomlig för egarens, såsom man uttrycker sig, *allmänna* skulder.

Uti sjelfva uttrycket allmänna skulder, eller vi skulle kunna säga skulder i allmänhet, ligger dock en erinran om att det finnes skulder, hvilka icke äro beroende deraf, att gäldenären fått hemstadsrätt, eller med andra ord, hvilka han måste betala äfven med den egendom, som ingår uti eller som hör till hemstaden; och kallar man dessa skulder *privilegierade*.

Det lärer till att gifva en riktig uppfattning af sjelfva systemet och andan deruti, att man angifver de väsentliga slagen af sådana privilegierade skulder.

I *första* rummet räknas dit sådana skulder, som en person ådragit sig före hemstadslagens tillkomst.

I *andra* rummet sådana som en person eger, innan han förvärfvade sig hemstaden, och i *tredje* rummet de skulder, han ådragit sig för att köpa den egendom, hvilken han vill hafva ansedd som sin hemstad. Grunden här är, att eljest genom institutet en utväg skulle öppnas för en skuld-satt person att bedrägligen undandraga fordringsegare deras rätt, sedan de nemligen gifvit honom kredit på grund af tillgångar, hvilka de antagit vara tillgängliga för fordringarnes betäckande.

Vidare äro privilegierade, d. v. s. skola betalas af hemstadens värde, fordringar, uppkomma för förbättrande eller bevarande af hemstaden och hvad som dertill hör, deri inberäknade löner till handtverkare, arbetare etc.

Privilegierade äro i alla stater de *skatter*, som belöpa å hemstads-egendomen.

Skadeersättningar för begångna brott räknas i vissa stater som privilegierade.

Som man ser äro af hemstadsrätt oberoende sådana gäldenärens förbindelser, hvilkas fullgörande den naturliga uppfattningen af heder kräfver, eller utan hvilkas gällande kraft statens och det allmännas rätt skulle blifva lidande; och utvisar just det sist sagda, huru vidt skild anordningen är från en fattigvårdsanstalt, samt att fast mera systemet direkt utgår på att bereda en hvar tillfälle att hålla sig uppe som en för staten och samhället nyttig medborgare, likaväl som att hindra honom att till olycka för sig sjelf förfalla.

Om alla skulder utaf andra slag än som här angifvits, det vill säga alla vanliga skulder, gäller att de ej kunna emot gäldenären göras gällande, annat än så vidt han eger annan egendom än den under hemstad inbegripna.

En ej oväsentlig skilnad råder dock härutinnan i olika staters lagstiftning.

I vissa stater drabbas hemstaden och hvad dertill hör *icke på något sätt* af gäldenärens allmänna skulder. I andra staters lagstiftning betraktas skulden såsom »hvilande», eller sväfvande öfver hemstaden på sådant sätt, att fordringsegaren icke kan göra den exekutivt gällande emot hemstaden, så länge den besittes som hemstad, hvaremot försäljning af densamma för skulden kan ske, så snart hemstadsrätten upphör, hvilket åter ju är fallet, då t. ex. en gäldenär öfvergifver hemstaden och slår sig ner på annat håll, eller då familjen upplöses —; och upplösning af familjen, derest den ej skett förr, betraktas såsom för handen, när efter mannens död jemväl enkan aflidit samt det yngsta barnet fyllt 21 år.

Är nu ordningen den, att skulden betraktas såsom alls icke drabbande hemstaden, så kan också egaren sälja egendomen, utan att köparens rätt till dess disponerande är i någon mån begränsad. Betraktas åter skulden som hvilande å hemstadsegendomen, så häftar den äfven efter försäljning af egendomen alltjemt vid densamma.

I det som hittills sagts är dock hänsyn tagen blott till skulder uppkomna utan att genom gäldenären uttryckligen någon rätt gifvits utöfver vanliga förhållanden. Men vi hafva i detta sammanhang att taga hänsyn till en grundtanke uti förevarande institut, att nemligen »lagstiftningen aldrig syftat till att genom detta institut bereda ett förmynderskap öfver hemstadsegaren eller att sätta honom ur stånd att träffa gällande aftal derom.»

I öfverensstämmelse med denna princip, och likasom hemstadsegaren kan sälja hemstaden, så eger han genom ett särskildt åtagande binda vid hemstaden en ansvarighet, som eljest icke drabbar densamma. Ett sådant afstående från hemstadsrätten kan dock uti en del stater icke ske annat än genom en handling motsvarande in-teckning hos oss, dermed man afser att garantera, det gäldenären endast med noggrant betänkande af följderna gör en sådan inskränkning i sin rätt. I andra stater kan gäldenären genom ett enkelt förklarande om, att han för skulden i fråga afstår från hemstadsprivilegiet, göra hemstaden ansvarig därför; men torde dervid i allmänhet vara fäst det vilkor, att hustrun lemnar sitt samtycke till åtgärden.

I motsats dertill råder i åtninstone en stat den regeln, att hemstaden *aldrig kan för någon skuld, tillkommen efter det hemstaden blifvit förvärfvad, utmätas mot egarens vilja.* Till och med om in-teckning meddelats, så leder den ej till egendomens försäljning, annat än så vidt in-teckningen afser köpeskillingen för hemstaden eller kostnader för hemstadens höjande i värde.

Egaren af en under hemstadsrätt besutten egendom kan sälja densamma. För egaren och hans familj kan det under många omständigheter vara fördelaktigast att afhända sig egendomen, och det vore alldeles stridande mot principen i systemet, att någon skulle vara i sådant fall hindrad. Man har allenast, och emedan hemstadsstystemet väsentligen afser familjens bästa, och då hustrun anses i visst afscende särskildt representera familjen, vid rätten att sälja en hemstad fäst den garanti, att, såsom nyss nämndes i fråga om in-teckning, hustrun skall lemna sitt samtycke till upplåtelsen; och är härvid såsom en egendomlighet att anmärka den i vissa staters lagar föreskrifna försigtighetsåtgärden, att om hustruns förklarande skall anses vara giltigt, det måste vara afgifvet, utan att mannen är närvarande, inför domaren eller någon viss tjänsteman, och sedan denne undervisat henne om hennes rätt och om följderna af hennes tilltänkta medgifvande.

Hvad hittills är sagdt afser det fall, att hemstad är bildad utaf en egendom, som på vanligt sätt förvärfvats från enskilde.

Men institutet har inom den amerikanska unionen fått en tillämpning, som förtjenar ett särskildt beaktande, nemligen der det satts i samband med unionens eller de särskilda staternas intresse att få uppodlade och bebyggda de ofantliga arealer, som inom Amerika utgöra statsdomän, Government land.

Enligt en kongresslag af 1862 är en hvar familjefader berättigad att af sådan mark emot en obetydlig afgift — såsom jag sett uppgifvas tillsammans omkring 15 dollars — under hemstadsrätt taga i besittning ett område af Government land om 160 acres (d. v. s. en qvadrat, hvars sida är en half engelsk mil) eller en mindre del deraf — emot derefter afpassad lägre afgift — allenast mot skyldighet att under loppet af 5, högst 7 år verkställa uppodling, eller inom vissa distrikt plantera skog,

till viss omfattning; dock så, att först sedan angifna åren äro förgångna och föreskrifna odlingskyldigheten är uppgjord, hans eganderätt är definitiv.

Hemstadsrätten synes här vara af väsentligen samma art som den vi förut omtalat, och den förutsätter fördenskull att personen ifråga verkligen brukar lägenheten såsom hemstad d. v. s. nu och framdeles såsom sitt och sin familjs fasta hemvist, hvarvid är att bemärka, att han genom ed eller högtidligt förklarande skall gifva tillkänna, att han för egen räkning och icke såsom ställföreträdare för någon annan tager lägenheten i besittning; — och i öfverensstämmelse med den vanliga betydelsen af ett dylikt förklarande i engelsk-amerikansk rätt, lider intet tvifvel, att personen är underkastad ansvar såsom för mened eller bedrägeri, derest han der vid lag gör sig skyldig till missbruk.

Härvid gäller dock en viktig skilnad ifrån innebörden af hemstadsrätt, som hvilat på en köpt lägenhet. Der blef hemstaden skyddad blott för efteråt uppkommen vanlig skuld, enär man ej ville tillåta förvärfvaren deraf att undandraga förre fordringsegare deras rätt. Här eller då hemstaden omfattar en utan kostnad förvärfvad egendom, är denna skyddad åt egaren och hans familj jemväl för de skulder, hvori han förut kunde häfta, en omständighet, hvilken måste på det kraftigaste egga personer i mindre lycklig ekonomisk ställning eller hvilkas arbete inom handtverkens eller industriens områden gifvit dålig frukt, att söka förvärfva åt sig jordbruk på statens mark.

Må vi här få erinra om hvad som är den väsentliga innebörden i institutet. Det gifver åt den sträfsamme arbetaren, snart sagdt ej åt någon annan, hus och hem med säkerhet för honom och hans familj att, med fortfarande flit och omtänksamhet, hafva der en trygg tillvaro, ända tills den yngste medlemmen af familjen bör vara godt i stånd att reda sig på egen hand.

I ett institut som detta har man i sanning för sig en ålderdoms- och familjeförsäkring af ideal art. Men det torde derjemte ej kunna förfela, att ett institut, som kan åstadkomma en sådan ekonomisk trygghet, helst då dermed följer en lefnadsställning och en verksamhet, som garantera oberoende och medborgerligt anseende, måste med en utomordentlig magt draga krafter just till de områden och uppgifter, hvarmed — i Amerika likasom i vårt land — vilkoren för statens och det allmännas styrka och förkofran äro på det närmaste förknippade.

I detta sammanhang och särskildt med afseende å hvad som här sagts om uppodling af staten tillhörig mark är att bemärka en anordning, hvartill man i Amerika synes hafva kommit i väsentlig mån med tillhjälp af hemstadssystemet. Man har der naturligtvis ej kunnat undgå att beakta, att om några få enskilde, af det allmännas tillgångar, tillåtas tillgodogöra sig för stora andelar, det lätt uppstår brist för de öfriga.

Då nu unionsregeringen eller de särskilda staterna anvisa åt de enskilde områden att med hemstadsrätt (eller under annan rättstitel) taga i besittning, har på förhand ett hvart område blifvit genom parallela linier i norr och söder och genom dem rätvinkligt skärande linier från öster till vester indeladt i rutor så som figurerna i ett schackbräde; och af dessa figurer, samtliga af kvadratisk form och af visst bestämdt ytinnehåll, 640 acres, har unionsregeringen eller den särskilda staten förbehållit sig *hvarannan*, i följd hvaraf, om nu en enskild person såsom hemstad förvärfvat sig en del af en dylik ruta — och han får ej af staten mer än en viss del deraf, högst 160 acres — han icke är i stånd att annat än inom en viss begränsad areal i ett sammanhang utvidga sina besittningar, i och hvarmed sålunda andra, hvilka, börjande med svaga medel, önska använda sina krafter till jordens odlande samt förvärfva hus och hem på egen grund, dertill beredas ett mera fritt tillfälle än eljest skulle vara fallet.

I sammanhang med det här sist sagda är det värdt att bemärka, huru som den amerikanska unionens eller dess särskilda staters regeringar, inom de till kolonisation upplätta områden, townships kallade, der det afses att ett helt samhälle småningom kan uppstå, jemväl i andra hänseenden hålla hand öfver, att en tillfredsställande ordning skall derinom komma till stånd. Sålunda är ifrån början utrymme för erforderliga, breda vägar och gator beräknadt; vissa rutor äro afsatta för skoländamål etc., genom hvilket allt man från början gjort det nya samhället i viss mån oberoende af enskildes godtycke eller egennytt.

Båda här berörda system kombinerade hafva för Amerika medfört i ögonen fallande verkningar. Ungefär vid tiden för tillkomsten af omförmälta kongresslag — rörande upplåtelse af offentlig mark till småegendomar — och vid den tidpunkt, då likartade lagar tillkommo i ett flertal af unionens stater och territorier, funnos inom unionen 2,044,077 farmer. Omkring 20 år derefter eller år 1880 var antalet stigit till 4,008,907 d. v. s. nära fördubbladt. På samma tid hade medelarealen för unionens farmer så ansevärt minskats, att, då den år 1860 var 199

acres, den år 1880 var blott 134, — hvilket ju utvisar ett betydande resultat i den rätta riktningen.

Af de omkring fyra millioner landtmän, hvilka år 1880 inom unionen jemte Canada och Manitoba egde gårdar af minst 20 acres, hade fyra femtedelar för sin räkning gjort bruk af hemstadsprivilegiet.*

Med sådana siffror och förhållanden för ögonen frågar man sig ovilkorligen, med hänsyn till vissa stora spörsmål, som just nu stå på dagordningen i vårt land, om icke vi, i det vi sett, hafva en stor tanke att tillvarataga. Det synes mig så vara just uti den magtpåliggande fråga Riksdagens fjerde tillfälliga utskott har att behandla, om möjlighets beredande för mindre bemedlade och obemedlade samhällsmedlemmar att bilda egna jordbruk, likasom i den dertill nära stående frågan om öfre Norrlands rikare bebyggande (och hvarför ej säga systematiska koloniserande?) — en fråga som snart torde kunna blifva till en lifsfråga för Sverige; och, såsom redan antydt, tanken på hemstadssystemet lefver ovilkorligen upp jemväl i den så moderna försäkringsfrågan, ehuru väl tendensen i förevarande försäkringsmetod är en helt annan än i de former af försäkring, som hittills varit föremål för beaktande i vårt land.

Det omfattande juridiska arbete och de statistiska upplysningar — innehållna i en tysk vetenskapsmans arbete — hvarpå jag haft att stödja mig, afse en tid af omkring 10 år tillbaka.

Utan tvifvel har under den tid, som förgått derefter, systemet varit föremål för en mångsidig utveckling; och af bref från den amerikanske författaren, sammanställt med ett yttrande i omnämnda tyska arbete, är jag berättigad att sluta till, att denna utveckling oafbrutet gått i riktningen: ökande af skyddet för den mindre jordbrukaren. Men för visso är det — om Riksdagen i öfrigt finner saken af värde — önskligt, att systemet i fråga äfven i sina senare verkningar blir fullständigt utforskadt, naturligtvis helst med svenska ögon och på närmare håll — emedan det ej lider tvifvel, att en vaken iakttagare skall sålunda bli i tillfälle att gifva vinkar rörande detaljanordningar, der det vore godt att få tillgodogöra sig redan vunnen erfarenhet.»

* Jag återoppar här tyska uppgifter.

Det ligger i herr Åkerlunds motion en sund och riktig tanke, som, om den kunde praktiskt realiseras, helt säkert skulle lända vårt land till mer lycka och välfärd än som nu kan beräknas. Här är ju godt utrymme på vår svenska jord, må man blott upptaga och bruka densamma. Ju flere armar der finna användning desto bättre. Det vore en stor lycka att en lugn och jemn, om än tarflig, bergning på egen grund kunde beredas de många små, som dittills ej mäktat förvärfva en sådan, och den sjelfegande jordegareklassen är det folkelement, som den sunda samhällsutvecklingen har minst att frukta af.

Med denna uppfattning har utskottet vid behandling af herr Åkerlunds motion med hänsyn till vårt lands naturliga förhållanden ej mindre än till de af motionären påpekade vådor af social och ekonomisk art funnit sig kunna obetingadt instämna uti motionärens uttalande om önskvärdheten deraf, att den under senare årtionden pågående öfverflyttningen af krafter ifrån jordbruket till handverk och industri måtte i sin mån hejdas samt att ökad tillfälle måtte beredas dem, som sådant önska, att bilda egna jordbruk, eller, såsom utskottet fattar det, att erhålla eget hem samt på egen mark idka jordbruk vare sig sjelfständigt eller i förening med den inkomst som kan erhållas genom arbete vid industriell anläggning, i hvilka båda fall för dem vinnes en mera sjelfständig ekonomisk ställning än som nu är fallet med den lösa arbetsbefolkningen, som har sitt uppehälle genom tillfällig arbetsinkomst vid trävarurörelsen eller genom stor industri, hvaremot de ej ega annan bostad än för sin person, och detta i all synnerhet om man dermed kunde i någon mån hämma utvandrareströmmen samt sätta landet i tillfälle att i allt större omfattning tillvarataga den dyrbara kraft och intelligens, som dermed år efter år går förlorad.

Med afseende å sättet huru tillfälle för ett ökad antal af status medlemmar att bilda egna jordbruk skulle beredas har utskottet funnit sig berättigadt och skyldigt att se frågan från tvenne synpunkter.

I första rummet beror möjligheten att realisera det åsyftade målet på tillgängligheten af erforderlig mark.

I detta hänseende bemärkes, att en väsentlig del af de snärra jordbruk, hvarom här är fråga, torde kunna af de enskilde sjelfva beredas genom köp från enskilde jordegare, som tilläfventyrs innehafva större områden, än de finna för eget behof erforderligt; och af de staten tillhöriga,

för olika ändamål använda jordbruksegendomar kunde tvifvels utan — om andra hänsyn ej böra föranleda att de bibehållas till sitt nuvarande bruk — betydande områden vinnas för realiserande af här ifrågavarande syfte på det sätt att från de domäner, hvilka ega torp, dessa torp från-skiljas och försäljas.

Men i all synnerhet tänker sig utskottet, att tillfällen till bildande af jordbruk för personer, som eljest dragas intill handverk och industri eller öfvergifva landet, kunde med fördel beredas på de väsentligen inom de norrländska länen och i all synnerhet inom Norrbotten befintliga kronoparker eller oafvittrade områden; och synes det utskottet att särskildt möjligheten att sålunda bebygga de öfversta delarne af Norrland här för-tjenade så mycket mer uppmärksamhet, som viktiga skäl af helt annan art än här förevarande för visso göra det i högsta grad önskligt, att så snart möjligt är en talrikare befolkning af *rent svenskt element* der vore för handen.

I *andra rummet* beror, enligt utskottets förmenande, frågans lösning på möjligheten för enskilda obemedlade och mindre bemedlade personer att förvärfva smärre jordbruk, på sådana villkor och med sådan rätt, att de verkligen finna det för sig förnänligare att lägga an derpå än att gå till andra näringar eller utflytta, med andra ord, frågan skulle helt enkelt bero på möjligheten att göra jordbruk eller annan landtmannanäring mera tilltalande än nu är fallet.

I detta hänseende har utskottet själf egnat och funnit sig böra fästa synnerlig uppmärksamhet vid den i hemstadssystemet beskrifna och hit-tills troligen för blott få personer inom vårt land bekanta form för egande-rätt till jord, som inom Amerika användes.

Det synes utskottet, som om en anordning i enlighet dermed, hvilken innefattade att förvärfvaren af en jordlott jemte all den rätt, som själf-ständig eganderätt medför, vunne en större trygghet uti besittningen och en säkrare utgångspunkt för förkofrande af sin egen och sin familjs ställ-ning, än hittills stått honom till buds, måste i högst beaktansvärd grad lända till att dels draga personer till landtmannanäringar och dels dervid bibehålla dem, som nu en gång egnat sig åt sådana.

Hvad särskildt angår de norrländska länen har utskottet beaktat, huru som de nu rådande nybyggesförhållandena leda dertill, att på sär-skilda punkter, ofta vidt skilda sins emellan och från den öfriga bygden, enstaka nybyggare upptaga så vidsträckta, odlingsbara områden, att der-städes tiotals familjer kunde hafva sin utkomst, samt tagit i öfvervägande,

att genom kolonisering efter uppgjort system och under statens ledning dylika odlingsbara områden — i tusentals förekommande blott i Norrbotten — kunde blifva på ojemförligt kortare tid och i säkrare och mer tillfredsställande ordning än nu är fallet upptagna af ett antal jordbrukande familjer, hvarjemte utskottet ej heller lemnat obeaktadt, att det amerikanska systemet gifver en särskildt för oss nyttig anvisning om behofvet af och sättet att förekomma allt för stora possessioners tillkomst.

Omförmälta amerikanska system synes för den skull utskottet vara värdt det största beaktande, och hyser utskottet den uppfattning, att det samma, på sätt här förut blifvit redogjort och med de erfarenheter, dess sista utveckling torde gifva iakttagaren, göras för regering och Riksdag bekant, innan statsmagterna till definitiv lösning upptaga förevarande, för staten i sin helhet och ett stort antal dess enskilda medlemmar viktiga fråga, hvadan utskottet,

då det vet, hvilken oerhörd betydelse det har för svenskt lynne och åskådning att med själfständig rätt ega jord;

då man måste se, att ingen form af eganderätt till jord skulle vara mera tilltalande för förvärfvaren, än den, som medförde garanti om eget hem, om ens egen och ens familjs framtida bergning och derjemte en ansedd medborgerlig ställning; och

då årligen tiotusendetal af vårt lands arbetskraftiga befolkning oemotståndligt dragas till och funnit trefnad i ett land, som *just realiserar i vidsträcktare omfattning sådana önskningsmål, hemställer,*

att Riksdagen måtte hos Kongl. Maj:t i underdånighet anhålla att, efter inhemtande af fullständig kannedom om här berörda system för jords besittning, låta företaga en sådan utredning af hit hörande förhållanden, på grund hvaraf Riksdagen kan blifva i tillfälle att bedöma möjligheten af och sättet för beredande af tillfälle för obemedlade och mindre bemedlade att i större omfattning förvärfva egna jordbruk.

Stockholm den 22 april 1890.

På utskottets vägnar:

ELIS NILSON.